

Arquitectures de la dignitat

ORIOL OCAÑA i GUILLEM CELADA (Viuda de)

En un de tants carrers d'un de tants barris perifèrics de Sabadell, des de la finestra del menjador se sent la conversa entre l'àvia i el nét. El nét compleix amb l'enèsima reparació que a petició de l'àvia s'ha de fer a la pintura de les baranes del pati. L'àvia s'entesta a seguir conservant i millorant la seva llar. El nét insisteix que el que s'ha de fer en realitat és enderrocar aquella casa de planta baixa i construir-hi un edifici, pensant segurament en el rendiment econòmic que en podrien treure. Un veí del mateix carrer va fer un gran negoci substituint la que fou casa dels seus pares per un edifici d'habitatges d'obra vista i tancaments d'alumini, que actualment encara espera algun comprador. El que el nét no entén davant de la clarividència de tan bona inversió és que aquella casa de planta baixa en un carrer qualsevol d'un barri qualsevol d'aquesta ciutat, la seva àvia la va somniar, la va concebre, la va construir, la va cuidar i la va millorar durant desenes d'anys amb les seves mans i les del seu marit, com a projecte de vida. Aquesta és la història de l'evolució dels barris obrers que han estat la base i essència de les ciutats industrials i, alhora, és la història que fa néixer la investigació entorn de les arquitectures de la dignitat.

La segona meitat del segle XX de l'Estat espanyol es caracteritza per grans onades migratòries, de gent a la recerca d'un futur a les zones industrialment desenvolupades a l'interior o exterior de l'estat. En concret, a la ciutat de Sabadell aquestes migracions van ser protagonitzades per persones vingudes d'Andalusia, Múrcia, Extremadura i altres zones peninsulars. A l'arribar en aquestes ciutats industrials, davant de la impossibilitat de fer-se amb un habitatge (perquè no n'hi havia i per una òbvia precarietat econòmica), els nouvinguts van desenvolupar fórmules que tenien a l'abast per aconseguir un espai de vida. En alguns casos habitaven coves existents als barrancs, barraques al mateix llit del riu, o barriades incipients als marges del nucli original. Es tracta de barris en què els obrers invertien el seu temps de descans i oci per aixecar amb les seves mans i amb recursos propis el que havia de consolidar-se com una llar per a ells. Un primer habitatge on aixoplugar-se i que amb ampliacions posteriors anava constituint la dignificació de la llar, la dignificació de la vida.

En el mateix procés constructiu, hi observem alguns punts destacables que ens ajuden a caracteritzar la noció d'arquitectures de la dignitat.

Treballador de l'espigueig amb el vehicle indispensable per a la tasca en qüestió. Sabadell, 2010.

Es tracta de barris construïts de forma paral·lela i autònoma respecte de la gestió municipal. L'absència d'una planificació urbanística reglada i cohesionant generava la manca de comunicacions i de serveis públics (clavegueram, asfaltat dels carrers), alhora que permetia una certa llibertat pel que fa a formes constructives i resolutives. Així, d'una banda es van generar aportacions estètiques interessants i suggeridores, i de l'altra van sorgir aberracions relacionades amb altures impossibles, problemes d'accessibilitat i d'insalubritat, i un eclecticisme formal que esdevé en la nostra investigació un focus d'interès revelador de diferents aspectes d'una realitat complexa.

De l'observació d'aquests barris en sorgeix el concepte d'arquitectura de la dignitat: aquelles edificacions d'arquitectura popular concebudes, promogudes i construïdes pels seus propis habitants. La construcció d'aquesta noció forma part de la recuperació d'un patrimoni de la ciutat que, per les seves característiques, no es considera d'interès i, per tant, no es conserva, ni es documenta ni es protegeix, de manera que queda exclòs dels paràmetres del que es considera patrimoni històric. En aquest sentit, som testimonis de la destrucció de la memòria recent i de la construcció d'una identitat falsa. En el cas concret de Sabadell, la voluntat de mostrar una actualitat constant ha portat a la destrucció d'elements que en altres indrets s'haurien considerat patrimoni. Així mateix, també s'ha produït la destrucció d'aquelles mostres d'arquitectura popular i industrial més recents que no s'han considerat prou rellevants, quan eren realment els únics testimonis d'una època.

Tot i això, no es tracta d'un concepte i un treball historiogràfic, sinó de quelcom que considerem de plena actualitat. Les diferents necessitats no resoltes pel sistema troben la seva resolució en la gestió i la producció autònoma. En el terreny arquitectònic, actualment l'autoconstrucció no és quelcom tan comú, però és habitual veure modificacions, ampliacions i arquitectures paràsites en edificacions de tot tipus, la qual cosa genera una arquitectura en evolució. L'autoproducció no es desenvolupa només en l'àmbit de l'arquitectura. Al marge de qüestions bàsiques com l'hàbitat, es resolen necessitats en terrenys expressius i relacionals utilitzant mecanismes, llenguatges i tècniques diversos. Aquestes actituds, conscients o no, constitueixen

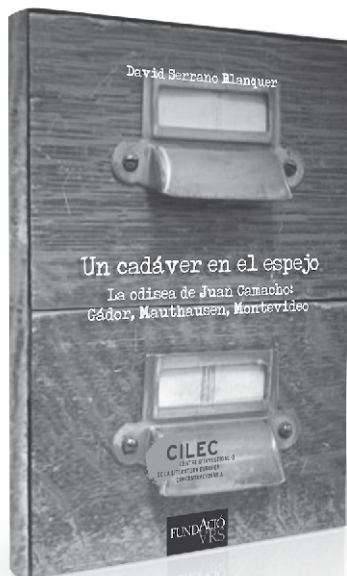

De dalt a baix:

Angel Celada construint la seva casa al barri de la Romànica de Barberà del Vallès l'any 1957

Resultat eclèctic en la millora d'un sistema de desguàs que conserva l'ornament original. Cullera, 2011 .

Aparcament improvisat d'un vehicle d'espiugeig. Sabadell, Març 2012.

Juan Camacho Ferrer (1919-2009) es una figura excepcional del exilio republicano español, un andaluz que vivió en primera persona todos los grandes dramas del siglo XX: la emigración económica a Francia, el regreso a una Cataluña en plena efervescencia, la Guerra Civil española, los campos franceses, el combate contra la Alemania de Hitler y la deportación a los campos nazis, antes del exilio definitivo al Río de la Plata, primero a Argentina y luego a Uruguay.

Combinando la anécdota y el testimonio íntimo con la reflexión ética y filosófica, *Un cadáver en el espejo* es más que una biografía de Juan Camacho. David Serrano Blanquer se adentra en el mundo de los campos y recoge las pulsaciones del testimonio para registrar, más allá del lenguaje verbal, los sentimientos, los silencios y las emociones de un drama, el de la deportación de los republicanos a los campos nazis, que forma ya parte de nuestro patrimonio democrático.

FUNDACIÓ
VRS

vies d'apoderament i, per tant, contribueixen a la gestació d'una dignitat col·lectiva. El concepte d'arquitectura és entès, així, com a forma filosòfica que descriu qualsevol tipus de construcció humana. Les Arquitectures de la Dignitat són, d'aquesta manera, totes aquelles produccions culturals dirigides a resoldre necessitats al marge del control i de la subvenció d'indústries i d'administracions.

El terme dignitat funciona aquí en dues direccions. D'una banda, aquestes produccions constitueixen una via de dignificació per als qui les elaboren, en el sentit que resolen de forma autònoma necessitats que, en cas contrari, quedarien desatenses. De l'altra, es tracta de produccions dignes en el sentit que s'elaboren d'acord amb els recursos accessibles sense que aquestes limitacions suposin un impediment per a la materialització dels projectes. Hem d'entendre les resolucions assolides per aquest tipus de produccions com a relatives a una conjuntura concreta, en la qual les limitacions tècniques, econòmiques o formatives condicionen les estètiques generades. És curiós observar com d'aquesta imperfecció i espontaneïtat se'n generen sovint estètiques que són traspassades de l'àmbit popular al professional. La frontera entre unes produccions i les altres se'ns presenta difosa atesa la facilitat sistèmica per absorbir trets estètics determinats per necessitats concretes i buidar-los de contingut per convertir-los en esteticismes comercials. Sovint l'estètica i els processos d'autoproducció es converteixen en finalitats en comptes de ser l'únic mitjà possible.

Iniciem amb aquesta aproximació textual una sèrie d'articles que tractaran les arquitectures de la dignitat i algunes de les formes en què s'articulen i es concreten. Volem que aquesta sèrie de reflexions serveixi de guia orientativa a través de pràctiques que, des de diferents perspectives, constitueixen mostres –a parer nostre interessants– entorn d'aquest espai autònom i socialment útil de la producció contemporània. D'aquesta manera, es creen vincles entre la producció local i la global, així com entre experiències actuals i pretèrites.

Viudade.net

GS Comunicació Gràfica

E08203 SABADELL
Cabanyes, 8
Tel 937 120 520
Fax 937 120 579

